

IRODALOM.

Jahrbücher der Philosophie. *Eine kritische Übersicht der Philosophie der Gegenwart.* Herausgegeben in Gemeinschaft mit zahlreichen Fachgenossen von *Max Frischeisen-Köhler*. Zweiter Jahrgang. Berlin, 1914.

A Jahrbücher der Philosophie évről-évre összefoglaló ismertetések között a filozófiai diszciplínák egy-egy csoportjának az utolsó években megjelent irodalmi termékeiből. Az *első* kötet főleg a tudományok elméleti alapjainak és módszereinek irodalmával foglalkozott; a jelenlegi, *második* évfolyam a gyakorlati filozófia speciális kérdéseinek van szentelve. Így került ez utóbbiba két olyan cikk, melyek egyike teljes egészében, másika részben pedagógiai műveket tárgyal.

Rudolf Lehmann *Pädagogik* címen az újabb pedagógiai irodalom ismertetésében egészen Natorpig megy vissza, amit érthetővé tesz az a körülmény, hogy a Jahrbücher első kötetei, a mai filozófiai jellegű irodalom jelenségeinek a fejlődés folyamatába való beállíthatása s így a munkák eredményeinek megítélhetése végett, kénytelenek kissé távolabbi kiindulópontokat és kapcsolatokat keresni.

Az író *Natorp Sozialpädagogik*-jában a Herbart-féle individualisztikus iránnyal való szakításnak a rendszeres neveléstan terén legjelentősebb képviselőjét látja; nem mintha Herbart célkitűzésében a közösség javára való tekintet hiányoznék, hanem mivel Herbart a kollektivistikus szempontoknak eleget vél tenni azért, hogy az individualis célokat és módszereket megállapítja. Natorp ellenben Lehmann szerint, mint egy szociális irányzatú század gyermeke, erős szociális ethos-szal van tele. Reá nézve a nevelés nem egyéb, mint bevezetés a közösség birtokába, vagy még inkább a közösségnek a közösség birtokát létrehozó munkájára való képzés. Innen a követelés, hogy a pedagógia összes problémáit ama legfelsőbb szempontból kell tárgyalni, melyet az egyéneknek a közösségben egymáshoz való viszonya nyújt; a nevelés ugyanis egyénekként foglalkozik, de nem mint magukban állókkal, hanem mint a közösség tagjaival. Ez elméletnek «Sozialpädagogik» névvel való jelölése már most arra a félreértésre adott alkalmat, mintha Natorp az individualisztikus szempontot teljesen mellőzendőnek tartotta volna. Így munkája a küzdőtérre szólította az egyén jogainak szószólóit. Ezek közül a gyakorlati pedagógia terén említést érdemelnek *Ellen Key*, *Arthur Bonus* és *L. Gurlitt*, akiknek nevelési programja azonban inkább érzelmi indítékokból és személyes impulzusokból fakad. Korunk filozófiai gondolatáramlatai közül különösen *Eucken* tana látszik alkalmas alapnak egy individualisztikus neveléstan felépítése számára. Történt is ez irányban

néhány kísérlet, melyek közül *Kästner* (Sozialpädagogik u. Neudealismus, 1907) és *Budde* művei érdemelnek, anyaguk rendszeresebb feldolgozása miatt említést.¹ A Natorp-féle álláspont legmélyebbre hatoló kritikáját a herbartista *W. Rein* írta meg, aki azonban távol-tudott maradni az individualizmus egyoldaluságától is és hasonló jogot követel az individuális és szociális szempont számára. Kritikája annyiban elhibázza a célt, amennyiben Natorp sem akarja az egyént a közösségben felolvasztani; csak erősebben hangsúlyozza az egyénnek a közösségtől való függését. Natorp elméletével, melynek másik sajátos jellemző vonása normatív volta, a Herbart-féle rendszer helyébe egy zárt logikai egészlet alkotó új kantianus rendszer kerül. Ez pedig annyiban jelent haladást, hogy a pedagógia megszabadult egy nem kifogástalan etikai rendszer és egy tarthatatlan pszichológia hatása alól. Viszont megvan azonban az új elméletnek a logikai idealizmus kapcsolatából folyó az a gyengéje, hogy tisztán a gondolkodó szellem apriorikus szerkezetéből vonván ki feladatait, nem számol a valósággal s így nem is hathat rá alakítólag. Még nagyobb mértékben megtaláljuk ezt a hibát, különösen a történeti fejlődés tekintetbe nem vételét, *R. Hönlwald* pedagógiai elméletében (Studien zur Theorie pädagogischer Grundbegriffe. 1913. Stuttgart, Speemann).

A normatív, történeti és tényekkel számoló szempontok kiegyenlítésére irányuló törekvést találunk újabban *E. Vowinckel* irataiban (Pädagogische Deutungen, 1908. és Beiträge zur Phil. u. Päd., 1912). Itt is a kritikai filozófia a pedagógia vezetője, de fölveszi rendszerébe a ténybelinek, a történetileg alakultnak s az esztetikailag érzettnek egész gazdagságát s így nagy előnye Natorppal szemben, hogy mindenütt érzik elméletének a gyakorlattal való kapcsolatát.

A tudományos neveléstan újabb termékei alapelveik tekintetében *L. v. Stein Das Bildungswesen* és *O. Willmann Didaktik als Bildungslehre* c. művéhez kapcsolódnak. E munkákban a történeti rész szorosan kapcsolatos a rendszeres alapvetéssel. *L. v. Steiné* az érdem, hogy a szociológiai szempontot a neveléstörténetre alkalmazta. *Willmann* munkája pedig azáltal válik ki, hogy a jelent is fölvette ismertetése körébe, valamint a képzés anyagának genetikuss és a módszereknek didaktikus tárgyalását is. A szociológiai szempont, mely nála a szociális etikaival kapcsolódik, az ő felfogására is jellemző. Hasonlóan uralkodik a kollektivistikus jelleg az utolsó évtizedek neveléstörténetében is, így *Paulsennél* (Gesch. des gelehrten Unterrichts, 1896, 2. Aufl.) és *Heubaurmnál*. (Gesch. des deutschen Bil-

¹ *L. Szelényi* Ödön cikkei: *M. P.* 1913, 484—491. és 1915, 172—6. II. A szerk.

dungswesens seit der Mitte der 17. Jahrh. Bd. 1. 1905.), s a legújabb ilyenmű munkában, P. Barthnak *Die Geschichte der Erziehung in soziologischer und geistesgeschichtlicher Beleuchtung* (1911) c. művében; ennek főérdeme az oksági kapcsolatok feltárásában rejlik.

A neveléstörténetben nagy figyelmet és méltánylást érdemelnek az egyéni tényezők, a nevelő személyiségek is. Ennek belátása hozta létre a Lehmann szerkesztésében megjelenő *Die grossen Erzieher* c. gyűjteményt, már ez ideig több értékes életrajzzal. Említést érdemel H. Walther könyve is Herbart fejlődéséről.

A gyakorlati pedagógia irodalmának termékei jórésztben nem tudományos jellegűek, de akadnak köztük olyanok, melyek a gyakorlaton való elmélkedésnek, induktív eljáráson nyugvó általánosításnak eredményei s mint ilyenek némileg elméleti jelentőségük is, amennyiben anyagot és szempontokat szolgáltathatnak az elméletnek, mely normatív volta ellenére sem mellőzheti a valósággal való kapcsolatot. E körbe tartozik Paulsen posthumus munkája, a középiskolák leendő oktatóinak szánt *Pädagogik*. Még világosabb a gyakorlati célzat W. Münch (*Geist des Lehramts*, 1903) és W. Jerusalem (*Die Aufgaben des Lehrers an höheren Schulen*, 1912.) könyveiben; ezek egyenesen a tanítás és nevelés munkájából születtek. A gyakorlati tanácsadás jellegét mutatja, bár nem elméleti megfontolások nélkül, A. Matthias *Praktische Pädagogik*-ja. Idesorolható még Lehmann *Erziehung und Unterricht* c. műve is, melynek vezető gondolata a nemzeti nevelésügynek belső, szerves egységére való törekvés.

Rendkívül nagy azoknak a munkáknak a száma, melyek nem általános, hanem szűkebb, részleges célok szolgálatában állanak, s melyeknek bőséges anyagot szolgáltatnak az utolsó évtizedek ellentétes szellemi áramlataiból keletkezett küzdelmek.

Az elméleti és gyakorlati pedagógiának egyik közös jellemző vonása az egyoldalú intellektualizmus elleni harc, mely éppen a részletkérdésekkel foglalkozó művekben jut legpregnansabban kifejezésre. Ellen Key, Gurlitt és A. Schultz irataiban már szinte a mindennemű intellektuális iskolázás s mindennemű fegyelmelés iránt való ellenszenv jut szóhoz.

A határozott tárgyi törekvések közül legfontosabb az irányt mutató jelentőségében G. Kerschensteiner nevéhez fűződő *munkaiskola* és *állampolgári nevelés* gondolata. A munkaiskola lényegének legvégletesebb formulázását találjuk R. Lieber értekezéseiben. E törekvésekkel érintkezik Foerster gondolatköre; ennek uralkodó szempontja a *jellemképzés*. Kerschensteiner és Foerster eszméinek lényeges elemeit egyesíti az amerikai Dewey.

Az intellektualizmus ellen indított harc terméke végül az esz-

zetikai nevelés eszméje is, mely *E. Weber* művében (*Ästhetik als pädagogische Grundwissenschaft*, 1907) öltött rendszeres formát.

A művészi pedagógiai törekvéseknek az individualisztikus iránynyal való szövetkezéséből keletkezett *E. Linde Persönlichkeits-pädagogik*-ja. A tanító személyes mozgási szabadságát megkötő hagyományok ellen harcol s így a tanító számára valóban teremtvő és képzvő tevékenységet óhajt lehetségessé tenni.

A *Jahrbücher* jelen kötetének másik, részben tárgykörünkbe vágó cikke *A. Messer* tollából való s címe: *Die Bedeutung der Psychologie für Pädagogik, Medizin, Jurisprudenz und Nationalökonomie*. Különösen a kísérleti lélektanak a tanításban értékesíthető és értékesített eredményeivel foglalkozó irodalmat s a gyermektanulmányozás körébe tartozó újabb műveket ismerteti.

Mindkét cikk nagyon áttekinthető csoportosításban tárgyalja a nagy terjedelmű anyagot s minden elismerésre méltó a cikkróknak kritikájukban nyilatkozó tárgyilagossága. Az ismertetéseknek egy nagy hibája van csak, hogy úgyszólván kizárólag a német irodalomra vannak tekintettel.

Vida Sándor.

W. Stern: Psychologie der frühen Kindheit bis zum 6. Lebensjahre. Mit Benützung ungedruckter Tagebücher von *Clara Stern*. Leipzig, 1914, Quelle u. Meyer, n 8° XII+372 l., 8-60 m.

E mű 9 részben, 21 pontban rendszeres alakban tárgyalja a gyermeklélektan feladatát, módszerét s a gyermek lelki életének első hat évét. E korszakon belül a megszólalást tekintti határnak s így először «a szótlanúság idejét» (die sprachlose Zeit) ismerteti, azután a beszélésnek, a képek szemlélésének, az emlékezetnek, a képzelemnek és a játéknak, a gondolkodásnak s a kedélyi és akarati életnek a fejlődését. Alapja a saját gyermekeiről írt bőséges feljegyzések. Ezeket irodalmi adatokkal világítja meg és ellenőrzi; mindenütt a szerző egyéb munkáiból is ismeretes tudományos mérséklettel óvakodik és óv elhamarkodott általánosításoktól. Éppen ez a tulajdonsága teszi e könyvet alkalmassá arra, hogy benne a kisgyermek-kor lélektanának alapvető összefoglalását lássuk. Olvasóit a Stern által sokszor megrótt felületes gyermektanulmányozásnál magasabbra emeli. Nagyon hasznos szolgálatot tehet szülőknek és kisednevelőknek a sok, magában is tanulságos, a kifejtés által értékessé váló adattal. Ezért jó lenne, ha pl. a *Kisednevelés* az egyes fejezetek eredményeit közölné jó fordításban. A nagyobb gyermekek nevelőit is nagyon segíti növendékeik lelki életének megértésében. Az elmélkedő számára a tárgyalt életkorra nézve éppen rendszerező természete következtében sok tekin-